

שיעורי ליל שבת

שיעור מורינו הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א

גליון מס' 54 – תשע"ז

בית הכנסת המרכזי שיכון ה'

שינה את מספר הקו כדי להינצל מזעם הנוסעים האם עבר בכך על איסור 'גניבת דעת'?

אדם אינו יודע היכן מקום הצלחתו

”וַיֹּאמֶר ה' אֶל אַבְרָם לֵךְ מֵאַרְצְךָ וּמִמּוֹלַדְתְּךָ”

ופרש"י: לך לך - להנאתך ולטובתך, ושם אעשך לגוי גדול, וכאן אי אתה זוכה לבנים.

והנה ממשמעות הפסוקים ומדברי רש"י נראה שאברהם אבינו לא היה רוצה לילך והקב"ה כביכול היה צריך לבאר לו שההליכה היא באמת להנאתו ולטובתו.

וכן כתוב בהמשך: ”וילך אברהם כאשר דבר אליו ה'“, ומשמע שזו היתה הליכה מחמת ציווי ה' גרידא ולא מחמת רצונו של אברהם אבינו מצד עצמו.

וטעם הדבר שנקשר אברהם אבינו למקומו שהרי עשה נפשות בחרן והיה תועלת גדולה בזה שנמצא במקומו, וכדכתיב ”ואת הנפש אשר עשו בחרן“ וכמו שאמרו חז"ל (ומובא ברש"י י"ב, ה') 'אברהם מגייר את האנשים ושרה מגיירת הנשים', ולזה הודיעו הקב"ה שאמנם מבחינת הפרט נראה יותר טוב להשאר במקומו, אך מבחינת הכלל יש תועלת בהליכתך כי הליכה זו היתה התחלת הבנין של כלל ישראל וזו הליכה להנאתך ולטובתך.

ומעשה אבות סימן לבנים ויש ללמוד מכך שהרבה פעמים נראה לאדם שדוקא במקום מסוים הוא מצליח ומתעקש להשאר במקומו על אף שהוא צריך לעבור למקום אחר לצורך חינוך הילדים או דבר אחר, ורק לאחר שעובר רואה שזה לטובתו ולהנאתו, ולמקום שמוליכו ה' שם, זהו מקומו!

מעשה שהיה השנה במוצאי ר"ה בתחנת קו 402 ברח' הרב כהנמן בב"ב כאשר בשעה אחת לאחר חצות הלילה היתה התחנה עמוסה באנשים רבים וטף עם עגלות ותיקים, שהמתינו זמן רב לאוטובוס שיביאם לירושלים עיה"ק, אך הוא בושש להגיע זמן רב מאוד, וככל שחלף הזמן כך פקעה סבלנותם של הממתינים ועוגמת הנפש היתה רבה.

והנה הגיע אוטובוס ועצר, אך אף אחד לא הסתער עליו אפילו שהוא היה ריק לחלוטין, כיון שהמספר שעליו – 318 העיד שפניו מועדות לעיר רחובות, והדבר היה תמוה כיצד נקלע קו זה לרחוב הרב כהנמן שאיננו חלק ממסלולו כלל!?

ועצר הנהג בתחנה ושאל האם יש נוסעים לרחובות, אך האנשים השיבו בשלילה, וכשהתעכב האוטובוס בתחנה, עלה אליו אחד הנוסעים והחל לדבר על ליבו של הנהג, שיראה את האנשים נשים וטף, שמחכים כבר זמן רב באמצע הלילה, ושודאי יהיה לו הדבר לזכות גדולה אם יסכים לקחתם לביתם בירושלים.

אבל גם הנוסעים ידעו שזה בלתי אפשרי, כיון שהדבר נוגד את הוראות החברה והמשרד הממונה, ואם יעשה זאת צפוי הנהג לקנס גדול, אך הנהג לפתע לחץ הנהג על מספר כפתורים, ועל הצג הופיעו הספרות המיוחדות - 402! והתמלא האוטובוס במהירות ונסע לירושלים, ובמהלך כל הנסיעה העתירו הנוסעים ברכות ומחמאות על ראשו של הנהג על שראה את מצוקת הנוסעים ונענה להם, ואחד הנוסעים אף הציע לנהג סכום כסף כמתנה, אך הוא סירב לקחתו.

אלא שלקראת התחנה הסופית, ניגש אחד הנוסעים לנהג ושאלו איך העיז על אף הזכות והמצוה הגדולה להפר את הוראות החברה, דבר שעלול לפגוע בפרנסתו ויכול לקבל על זה קנס גדול במיוחד.

חייך אותו נהג והשיב, האם נראה לך שבאמת הייתי אמור להגיע לרחובות?, אני קו רגיל של 402, אלא שידעתי שבבואי יופנה אלי כל זעמם של הנוסעים הממתנים כבר שעתיים בתחנה, ולכן ביצעתי מעשה זה, וכך יצא שלא רק שנחסך ממני זעמם של הנוסעים אלא אף זכיתי לברכות ותשבחות על חסדי הגדול!

ויש לעיין האם היה מותר לאותו נהג לעשות מעשה זה הרי גונב בכך את דעת הבריות, דהרי פסק השו"ע (ר"ח ס"ו) דאף לגנוב דעת הבריות בדברים שמראה שעושה בשבילו ואינו עושה אסור, כגון אדם המפציר בחבירו שיסעד עימו והוא יודע שאותו חבר אינו יכול לסעוד, וע"י כך מקבל ממנו תודות ותשבחות על אף שבאמת לא התכוין לעשות לו בזה מאומה.

או כגון אדם שאומר לחבירו שהוא פותח לו חבית יין מיוחדת בשבילו, על אף שבאמת לא פתחה בשבילו אלא בשביל החנוני, אלא צריך להודיעו שלא פתחה בשבילו, וא"כ אף כאן אותו נהג לכאורה גנב דעת הבריות בזה שהחליף כביכול את מספר האוטובוס למענם וקיבל מהם מחמאות ותשבחות שלא כדין.

אלא שיש לדון כאן מדין 'לאפרושי מאיסורא' דפסק השו"ע (תכ"א ס"ג) דאדם הרואה אחד מישראל מכה חבירו וא"י להצילו אם לא שיכה המכה יכול להכותו כדי לאפרושי מאיסורא, ומבואר מדין זה שאדם יכול אפי' להכות את חבירו כדי להפרישו מאיסור, וא"כ אף כאן כיון שאותם נוסעים בזעמם על הנהג יעברו על כמה וכמה איסורים יכול אותו נהג להפרישם מכך ע"י שיגנוב את דעתם, דלא גרע ממכהו שמותר כדי להפרישו מאיסור.

אלא שבטור (שם) כתב דין נוסף קודם דין זה, דכן הדין באדם הרואה את חבירו שמכה לאביו או בנו או אחיו, והרואה הכה המכה כדי להציל את קרובו שפטור, ודקדק הסמ"ע שם בפרישה מדוע חילק הטור בין המקרים וכתבו כדין נוסף לענין קרובו.

והסיק מכך דכל דין לאפרושי מאיסורא הוא דוקא אם כוונתו של אותו אדם היא להפריש מאיסור, כגון אדם שנוהג תמיד להפריש אחרים מאיסור, אך כשמכה את מכה קרובו אין כוונתו בזה להפרישו מאיסור אלא להציל בכך את קרובו, ובכה"ג אין דין 'לאפרושי מאיסורא', וכל פטורו הוא מצד 'עביד איניש דינא לנפשיא' דקרובו כגופו, ולפי דבריו אף בנידונינו לא יהיה לאותו נהג דין 'לאפרושי מאיסורא' שהרי פשוט שכוונתו אינה להפרישם מאיסור, אלא להציל את נפשו מזעם הנוסעים.

אלא שבט"ז שם נחלק ע"ד הסמ"ע ותמה, דאטו בכוונתו תליא מילתא, אלא אם בפועל בהכאתו מפריש אחר מאיסור אף שאין כוונתו לכך הדבר מותר, ועל דקדוק הסמ"ע בדברי הטור כתב דהחילוק הוא דברואה הכאת אדם זה, יכול להכות המכה רק אם דקדק היטב שזהו הדרך היחידה להפרישו מהכאתו, אך אם רואה שמכים את קרובו יכול להפרישו גם בלי שדקדק היטב אם זהו הדרך היחידה להפרישו כיון שקרובו כגופו.

ולדעת הט"ז טוב עשה אותו נהג, דאף שלא היתה כוונתו להפריש את נוסעיו מן האיסור, אפ"ה כיון שבפועל יש במעשהו הפרשה מן האיסור, היה מותר לו לגנוב את דעתם כדי שינצלו מן האיסורים.

ואף לדעת הסמ"ע שאין כאן משום 'לאפרושי מאיסורא' יש לדון כאן משום 'עביד איניש דינא לנפשיא' דפסק השו"ע (ח"מ ד' ס"א) 'דיכול אדם לעשות דין לעצמו', ולכך לדעת הסמ"ע יכול גם להכות את מכה קרובו, ואף כאן יכול אותו נהג לעשות דין לעצמו ולגנוב את דעתם של נוסעיו כדי להציל עצמו מפני זעמם.

"וְאֵת הַנֶּפֶשׁ אֲשֶׁר עָשׂוּ בְחָרָן"

ופרש"י: שהכניסן תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים ושרי מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאילו עשאו, (לכך כתיב אשר עשו).

ומדוקדק בלשון רש"י אברהם מגייר את **האנשים** בדוקא ושרה מגיירת את **הנשים** בדוקא ומשום צניעות.

ויש להביא כאן שהיינו לפני שנתיים אצל מו"ר מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א יחד עם העסקנים העוסקים לשם שמים במלחמה כנגד האינטרנט, והעלו שם רעיון שיעשו כינוסי נשים בכל הארץ ויעבירו שידור חי מכינוס אחד ששם ידרשו הרבנים על הסכנה הנוראה הכרוכה בכך, ושאל רבינו: מי ידבר? ואמר נחרצות שלדבר לפני נשים ידברו רק הזקנים ויש ליזהר בזה.

ואמר רבינו במעמד זה, דאינטרנט לא נחשב כליכא דרכא אחרינא, דמה שמותר לעבור במקום שנשים עושות את הכביסה בליכא דרכא אחרינא הוא דוקא בעוצם את עיניו, אך באינטרנט זה לא שייך, ולכן מי שעובדת במקום שלא מסכימים להחזיק אינטרנט חסום, יש לה לעזוב את העבודה.

ומסופר על בעל ה'חזון יחזקאל' זצ"ל שביקשו ממנו כשהיה בגיל שמונים לדבר בכנס נשים לחיזוק הדת, ואמר: כל החיים שלי לא נתתי לו (ליצה"ר) צ'אנס, ועכשיו לעת זקנותי אתם רוצים שאני יתן לו?!

אלא דבראנ"ח (ח"ב סימן ע"ז, הובא בגליון הגרע"א על השו"ע שם) פסק דמותר לקרוא למי שבא להזיקו בשם 'ממזר' אם ע"י כך ימנע מלהזיקו, וכתב ע"ז נכדו של המחנ"א בספרו בית מושב (בח"מ סימן ד') דכ"ז דוקא אם לא יתקבל הדבר אצל השומעים, דאם יתקבל הדבר אצל השומעים ויש לאותו אדם ילדים הרי מזיק בדבריו אף לילדיו, וכל מה שהותר לו להזיק מדין 'עביד איניש' זהו דוקא למזיק עצמו ולא לזרעו.

וא"כ אף בנידונינו כיון שודאי חלק מאותם הנוסעים לא יזעמו ויכעסו על אותו נהג, לא נוכל להתיר לו לעשות 'עביד איניש' כדי להינצל מזעם חלק מהנוסעים כיון שבכך גונב את דעתם של הנוסעים כולם, (אך לגבי סברת 'לאפרושי מאיסורא' יש לומר שיכול לגנוב את דעתם של כלל הנוסעים כדי להפריש את חלקם, כיון שבזה הוא שליח של אותם נוסעים המחויבים להפריש את חבריהם מאיסור).

אך נראה דבאמת אין כאן משום 'גניבת דעת' כלל, דגניבת דעת היא דוקא אם כונתו בזה לקבל דבר מחבירו כגון ברכות ותשבחות או כל רווח אחר, אך כאן כיון שמטרתו אינה כדי לקבל רווח כלל, אלא כדי להינצל מזעמם של הנוסעים אין פה משום 'גניבת דעת', אף שיודע שבפועל יקבל מהם דברים אלו מחמת אי ידיעתם, וכן שמעתי ממו"ר הגר"י זילברשטיין שליט"א שאמר לי שיש לו כמה ראיות ע"כ, וכן מהגאון רבי דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון.

פשט בטעות את טליתו בר"ח לפני מוסף האם צריך לחזור ולברך?

מעשה שהיה בר"ח באדם שבשעה שהוריד את התפילין קודם מוסף פשט בטעות אף את טליתו מתוך הרגל של סיום התפילה בכל יום, וכשדפק החזן על תחילת תפילת מוסף בלחש חזר ולבש את הטלית.

וכשהבחין בכך הרב הורה לו לחזור ולברך שהרי היה כאן היסח הדעת שהרי הוריד את טליתו מפני שהיה במחשבתו שהתפילה נסתיימה ולא היה בדעתו ללובשה שוב, ונשאלו בזה גדולי הדור שליט"א, מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א הצדיק את פסקו של הרב שצריך לחזור ולברך משום היסח הדעת.

אך מרן הגרא"ל שטיינמן שליט"א הסתפק בזה משום דהוי היסח הדעת בטעות, ואמר דספק ברכות להקל, וכמו שמצינו לגבי אחד ששכח ולא אכל אפיקומן וכבר אמר הב"ל ונברך שאוכל אפיקומן בלא ברכת המוציא משום דהוי 'היסח הדעת בטעות' ועיין בשו"ת הלכות (סי' תע"ז), ועיין בענין זה בספר דעת נוטה (הלכ' ציצית תשובה קצ"ח).

דמותו של לוט לוטה בערפל

לוט בן אחי אברהם היה דמות שהיא תעלומה, וכשמו לוט כך הוא דמות לוטה בערפל, מצד אחד דבק במידת החסד של אברהם אבינו והעיז להכניס אורחים בסדום במסירות נפש וכמוש"כ רש"י בפרשת וירא "ויבואו שני המלאכים סדמה בערב ולוט ישב בשער סדם וירא לוט ויקם לקראתם וישתחו אפים ארצה" ופרש"י "וירא לוט, מבית אברהם למד לחזר על האורחים", ואף פניו דומים לקלסתר פניו של אברהם אבינו וכמבואר בב"ר לך לך (מא ו) ומובא ברש"י בראשית (פ"ג פסוק ט').

ומצד שני בחר לוט לגור בסדום שהיתה סמל הרע המתנגדת לכל עזרה וחסד, וכשנאמר ללוט בעת בריחתו מסדום ע"י המלאכים 'אל תבט אחריו' פרש"י "אתה הרשעת עמהם ובזכות אברהם אתה ניצול אינך כדאי לראות בפורענותם ואתה ניצול", הרי דמותו לוטה בערפל, ויש להבין מה באמת היה?

ומבאר המהר"ל בגור אריה דמה שכתב רש"י "מבית אברהם למד לחזר על האורחים" אין כוונתו לגלות לנו מהיכן שאב לוט מידה נפלאה זו אלא בלשון ביקורת הוא שלא עשה כן לוט מצד עצמו אלא מחקה היה את אברהם ודרך הרגילו הלך להכניס אורחים כמו שעשה אברהם.

הרי דחז"ל ירדו לעומק נפשו של לוט וקבעו במאמר "אתה הרשעת עמהם" כי הכנסת אורחים במסירות נפש שעשה לוט אינה אלא חיקוי והרגל! וכלשון בעלי המוסר "נאכגימאכט" ומכאן שכחו של הרגל ודרך אנשים מלומדה מגיע עד מסירות נפש! ולמדנו מדברי המהר"ל ששייך ענין של מסירות נפש במלומדה!

ומקורם של חז"ל לשפוט כי מידת החסד של לוט אינה אלא מעשה חיצוני היא על פי התולדות שיצאו ממנו עמון ומואב שנאסרו לבא בקהל ה' "על דבר אשר לא קדמו אתכם בלחם ומים", וכמו שאחז"ל (ע"ז דף י' ע"ב) מאי דכתיב "לתאוה יבקש נפרד בכל תושיה יתגלע", לתאוה יבקש נפרד זה לוט שנפרד מאברהם, בכל תושיה יתגלע, שנתגלה קלונו דתנן עמוני ומואבי אסורין איסור עולם".

ושמעתי בשם האדמו"ר מבאבוב זצ"ל שאמר על מה שאמר אברהם ללוט הפרד נא מעלי "כי אנשים אחים אנחנו" (בראשית יג ט) ופרש"י "אנשים אחים קרובים, ומדרש אגדה דומין בקלסתר פנים" עכ"ל, ויש להבין בשלמא לפירוש הראשון דאחים היינו קרובים מובן שאמר אברהם הפרד נא מעלי שלא תהי מריבה בין קרובים, אבל לפירוש השני שאחים היינו דומין בקלסתר פנים מדוע זה סיבה שלא תהי מריבה בינם.

וביאר דכיון שחיקה לוט את אברהם וקלסתר פניהם היה דומה, כלפי חוץ היו נראים שוים בגדלותם הרוחנית אבל באמת כל עצמו של לוט היה רק חיצוניות, לכך ביקש אברהם להיפרד טרם תהי מריבה בינו לבין לוט, דאם תהי מריבה העולם לא ידעו אם מי הצדק שהרי שנינו נראים שווים במעלתינו, ודפח"ח.

(נכתב ע"י אחד השומעים)

נתרם לע"נ הרב נחמיה בן הרב דוד צבי ציטרון ז"ל - נלב"ע ט' כסלו תשע"ז